Eduskunnan sivistysvaliokunnalle 17.10.2023

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024 ja julkisen talouden suunnitelmaksi vuosille 2024-2027

Viite: HE 41/2023 vp

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry kiittää mahdollisuudesta lausua ja esittää huomioinaan seuraavaa.

1. Koulutustason nostaminen vaatii yliopistojen perusrahoituksen kasvattamista

Suomalaisten osaamis- ja koulutustaso on suhteessa verrokkimaihin laskenut 2000-luvulla dramaattisesti, ja maassamme on OECD-maiden suurin pula korkeakoulutetuista työntekijöistä. Koulutustason nosto on laajasti tunnistettu välttämättömäksi TKI-toiminnan vaikuttavuuden näkökulmasta.

Samaan aikaan rahoitus suhteutettuna opiskelija- ja tutkintomääriin on korkeakouluissa laskenut pelkästään vuosien 2015–2022 välillä yli 20 prosenttia. Suomen julkinen yliopistorahoitus on ylipäänsä kehittynyt heikommin kuin bruttokansantuote koko viime vuosikymmenen. Rahoitus ei ole seurannut opiskelijamäärien kasvua, ja yliopistojen perustoimintojen rahoituksessa on usean vuoden indeksitarkistusten vaje.

Koulutusmäärien lisäämiseen tulisi panostaa heti, ja samalla tulisi laatia pitkäjänteinen rahoitussuunnitelma koulutuksen laajentamiseksi. Koulutuskapasiteettia tulee nostaa pitkäjänteisesti, ja tämä tapahtuu yliopistojen perusrahoitusta kasvattamalla.

Kaikki lisäykset tulee rahoittaa täysimääräisesti. Jos rahoitus suhteutettuna opiskelija- ja tutkintomääriin laskee, johtaa tämä vääjämättä koulutuksen laadun laskuun. Unifi kiinnittää huomiota myös siihen, että koulutustoiminnon aliresursointi vaikuttaa negatiiviseti yliopistoissa tutkimukseen käytettävissä oleviin resursseihin, ja tämä rapauttaa tutkimuksen laatua. Pitkällä tähtäimellä tämä syö tutkimukseen perustuvan opetuksen laatua entisestään.

2. Aloituspaikkoihin osoitettu rahoitus on täysin riittämätön

Opetus- ja kulttuuriministeriön Sivistyskatsauksen mukaan 50 prosentin korkeakoulututkinnon suorittaneiden tavoite vuoteen 2035 mennessä vaatisi vuodesta 2023 alkaen vuosittain jopa 13 200 opintojen aloittajaa enemmän kuin vuonna 2019. Tällä hetkellä tiedossa olevien päätösten pohjalta 50 prosentin tavoitteen edellyttämät koulutusmäärät eivät täyty vielä hallituskaudella 2023–2027, vaan lisäyksiä on jatkettava ainakin vuoteen 2032 saakka.

Näin suuri opiskelijamäärän nostaminen edellyttää korkeakouluilta investointeja opetus- ja tutkimus- sekä muuhun henkilöstöön, tiloihin ja infrastruktuuriin sekä palveluihin. Henkilöstön lisäystarve on satoja opetus- ja tutkimushenkilöstön henkilötyövuosia ja satoja

palveluhenkilöstön työvuosia. Aloituspaikkakohtainen kustannus on keskimäärin 10 000 euroa / opiskelija, usean koulutusalan kohdalla luku on vielä huomattavasti korkeampi.

Koulutustason nostaminen ja nuorten ikäluokkien korkeakoulutusasteen saaminen 50% tasolle 2030-luvulla vaatii suuria panostuksia pitkäjänteiseen koulutuskapasiteetin nostoon. Nyt esitetty rahoitus aloituspaikkoihin on täysin riittämätön koulutustason nostamiseksi 50 prosentin tavoitteen mukaisesti.

Unifi kiinnittää huomiota myös siihen, että yliopistoille aiemmin aloituspaikkoihin kohdennettua määräaikaista ja alimitoitettua rahoitusta päättyy jo vuodesta 2024 alkaen enemmän kuin uutta rahoitusta vuodelle 2024 esitetään. Tällä resurssoinnilla aloituspaikkojen määrä tulee laskemaan. Aloituspaikkarahoitusta on päättymässä ainakin 10 milj. euroa. Tämä summa vähenee yliopistojen koulutukseen käytettävissä olevasta rahoituksesta.

Unifi näkee myös merkittävän epäsuhdan aloituspaikkojen rahoituksessa. Vuodelle 2024 yliopistoille kohdennetaan 1,6 milj. euroa ja ammattikorkeakouluille 10 milj. euroa, koko hallituskaudelle esitettävän rahoituksen ollessa 41,3 milj. euroa. Unifi haluaa kiinnittää huomiota siihen, että on arvioitu, että osaamis- ja osaajatarve kasvaa entistä enemmän yhä korkeamman osaamisen tehtävissä.

3. Yliopistojen valtiorahoitus pienenee

Julkisen talouden suunnitelmassa avoimen korkeakoulutuksen enimmäismaksujen nostamisen ja EU/ETA-valtioiden ulkopuolisten opiskelijoiden lukuvuosimaksujen täyskatteellistamisen (vähimmäismaksujen korotus) ennakoituja tuottoja vastaava summa 35 milj. euroa leikataan korkeakoulujen valtionrahoituksesta vuoteen 2028 mennessä. Unifi huomauttaa, että esitetyt muutokset kasvattavat yliopistojen toiminnan markkinariskiä ja leikattu summa on pois sekä koulutuksen, että kansainvälisten opiskelijoiden opetuksen kehittämisestä, vaikka ennakoidut tuotot toteutuisivatkin, mitä voi pitää epävarmana.

Täyskatteellinen EU- ja ETA-maiden ulkopuolisten opiskelijoiden lukuvuosimaksu tulee yliopistojen sekä opetus- ja kulttuuriministeriön omien arvioiden mukaan vaikuttamaan negatiivisesti kv-opiskelijoiden määrään. Toivottua tulovirtaa tai riittävää osaajien määrän kasvua ei ole realistisesti odotettavissa. Unifi pitää tärkeänä, että kansainvälisten opiskelijoiden tutkinnot säilyvät yliopistojen rahoitusmallissa.

Unifi on kannattanut avoimen yliopiston enimmäismaksujen korottamista ja maksuluokkien kehittämistä, mutta tavoitteena tässä on ollut laajentaa ja kehittää avoimen yliopiston tarjontaa vastaamaan kasvanutta kysyntää. Nyt yliopistoihin kohdistuva leikkaus uhkaa vesittää näitä kehittämismahdollisuuksia. Avoin yliopisto on yksi keino koulutuksen tarjoamiseen eri kohderyhmille, ei ensisijaisesti yliopistojen tulojenhankintakeino.

4. Opintotuen tulisi mahdollistaa täysipäiväinen opiskelu

Opintotuen tulee mahdollistaa täysipäiväinen opiskelu ja se, että opiskelijat voivat keskittyä opintoihinsa ja valmistua ajallaan. Unifi katsoo, että opintotuen taso ja kannustimet on mitoitettava tämän tavoitteen mukaisesti. Opiskelijoiden kasvavat huolet toimeentulostaan ja lisääntyvä työssäkäynti voivat vaikuttaa opintojen etenemiseen ja aiheuttaa kasvavaa

kuormitusta. Opintotuen kokonaisuudistuksen käynnistäminen lienee perusteltua ja tarpeellista.

Nykyinen opintotuki on sekä tasoltaan matala että kestoltaan niukka päätoimisen opiskelun tukemiseen. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla elinkustannukset ovat niin korkeat, että opiskelijoiden on lähes välttämätöntä käydä opintojen ohessa työssä rahoittaakseen asumis- ja elinkustannukset. Unifi pitää kuitenkin hyvänä opintorahan huoltajakorotuksen 5 milj. euron tasokorotusta, sillä korkeakouluopiskelijoista perheellisiä on 20 prosenttia ja heidän toimeentulonsa on usein hyvin niukkaa verrattuna muihin perheellisiin.

Opintolainan valtiontakauksen korotus

Perustutkinto-opiskelijoiden on otettava opintolainaa opintojen kustantamiseen, jollei ole muita tuloja. Myös lainan lisäksi voi olla tarpeen hankkia lisätuloja opiskelun ohella työskentelemällä. Opintolainan valtiontakauksen nostaminen 650 eurosta 850 euroon voi lisätä käytettävissä olevia tuloja, mutta samalla kasvattaa opiskelijan lainataakkaa.

Opiskelijat ovat ainoa ryhmä, joita velvoitetaan velanottoon elinkustannusten huolehtimiseksi ja opintolainakanta ja keskimääräiset opintolainat ovat kasvaneet voimakkaasti.

5. T&K-lisärahoituksen kohdentaminen yliopistoille

5.1. Tieteellisen perustan vahvistaminen

Suomen TKI-järjestelmää vahvistetaan vuonna 2024 muun muassa tohtorikoulutuksen ja Suomen Akatemian lippulaivaohjelman kautta. Unifi on tyytyväinen siihen, että tärkeään yliopistojen tohtorikoulutuksen pilotointiin kohdennetaan TKI-rahoitusta ensi vuonna 40 milj. euroa ja hallituskauden aikana 262 milj. euroa. Riittävät panostukset uusien tohtoreiden kouluttamiseen ovat välttämättömiä, jotta huomattavat T&K-panostukset tuottavat odotetut vaikutukset Suomen talouteen ja kansan hyvinvointiin. Osaajapulan lieventäminen ja osaamisen lisääminen ovat keskisiä keinoja myös ylläpitää Suomen huoltovarmuutta. Yliopistot ovat sitoutuneet uudistamaan ja kehittämään tohtorikoulutusta osana pilotointia.

Tieteellinen tutkimus on pitkäjänteistä toimintaa ja rahoituksen ennustettavuus keskeinen edellytys vaikuttavalle toiminnalle. Rahoituksen sekä tutkimuspolitiikan ennustettavuudella on myös suuri vaikutus osaajahoukutteluun ja se tukee investointien hankkimista. On erittäin perusteltua, että Suomen Akatemian valtuuksia ja määrärahoja kasvatetaan tulevina vuosina. Rahoituksen suuntaamisessa on kuitenkin hyvä olla joustoa, jotta sitä voidaan kohdentaa optimaalisesti keskeisimpiin tutkimuksen tarpeisiin.

Unifi kannattaa, että Suomen Akatemian rahoitusta kohdennetaan vuonna 2024 Lippulaiva-ohjelmaan, tutkimusinfrastruktuureille ja tutkitun tiedon vaikuttavuuteen. Lippulaivaohjelmaan kohdetuvalla 130 miljoonan euron rahoituksella tulee turvata jo muodostettujen lippulaivojen jatko uusien lippulaivojen perustamisen ohella.

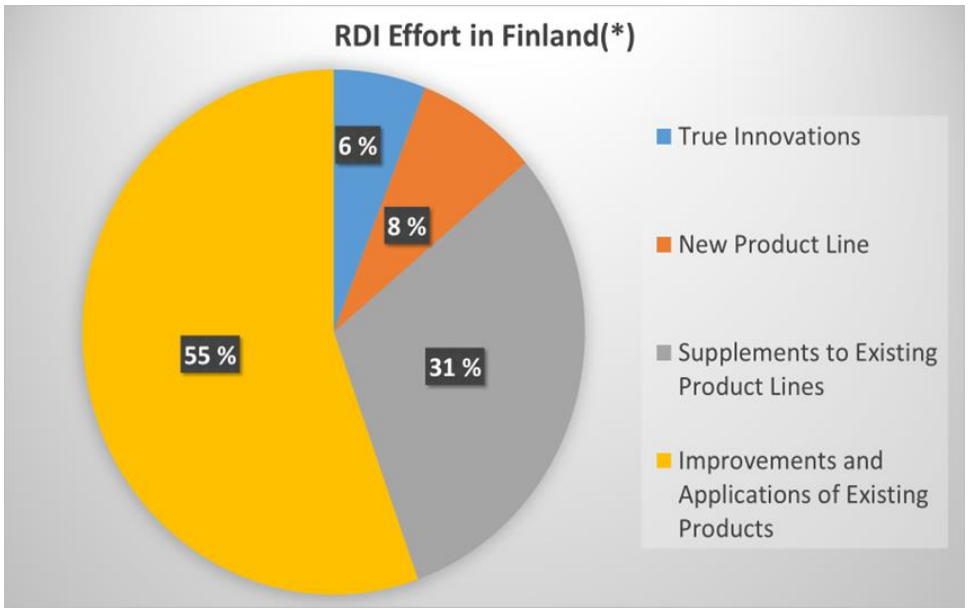
Tulevina vuosina rahoitusta tulee edelleen suunnata tieteen tason nousuun, mutta myös nuorten tutkijoiden kasvattamiseen.

5.2. TKI-toimien kokonaisuus

Julkisen TKI-rahoituksen tulisi kannustaa elinkeinoelämän ja yliopistojen yhteistyöhön sekä tutkimuksen hyödyntämiseen.

Business Finlandin lisärahoitusta T&K-toimintaan kanavoidaan pääosin yritysten TKI-hankkeisiin. Lisäksi esillä on ollut uusi rahoitusmekanismi soveltavan tutkimuksen vahvistamiseen. Unifi katsoo, että parlamentaarisessa TKI-työryhmän loppuraportissa tunnistettu tarve yritysten ja tutkimusorganisaatioiden tutkimuslähtöiselle, pitkäjänteiselle yhteistyön lisäämiselle ei toteudu valtion talousarviossa.

TKI-järjestelmämme perustana tulee olla riittävän vahva ja uutta luovaa tutkimuspohja. Suomen TKI-järjestelmän tunnistettu ongelma on se, että järjestelmämme keskittyy kansainvälisessä vertailussa liikaa valmiiden tuotteiden inkrementaaliseen parantamiseen eikä disruptiivisiin innovaatioihin (OECD 2017). Asian korjaaminen edellyttää jatkossa kasvavaa panostusta TKI:n markkinoista kauempana olevaan tutkimuspohjaan sekä yritys-yliopistoyhteistyön intensiteetin kasvattamista.

(*) Synergy Group Europe, Talouselämä 36 (11.10.2013),
havainto vahvistettu esim. OECD:n Suomen innovaatiojärjestelmän arvioinnissa 2017

Merkittävimmät tieteelliset läpimurrot, halutuin koulutus ja mullistavimmat innovaatiot toteutuvat nykyisin pitkälti korkeimman laadun kansainvälisissä verkostoissa, joihin myös merkittävä kansainvälinen TKI-rahoitus kasautuu. Suomen TKI-järjestelmää on kehitettävä niin, että suurimmat osaamiskeskittymät saavuttavat kansainvälisen mittakaavan huomioarvon. Business Finlandin T&K-rahoitusta tulee tulevina vuosina kohdentaa etenkin perustutkimuksesta nousevaan pitkäkestoisempaa yhteistoimintaan ja rahoitusta kohdentaa globaalien osaamiskeskittymien rakentamiseen.

T&K-rahoituksen fokus tulee kohdistaa yhteistyöhön, ei toimijoiden väliseen kilpailuun. TKI-ekosysteemin keskuksena on tyypillisesti maailmanluokan tutkimusyliopisto, joka takaa, laadun ja vaikuttavuuden kriittinen massan. Tämä houkuttelee lahjakkuuksia, osaajia, yhteistyökumppaneita ja rahoitusta globaalisti.

Suomen Akatemian ja Business Finlandin rahoitusmuotojen kehittäminen siten, että ne kannustavat vahvemmin yhteistyöhön ja TKI-ekosysteemien kokonaisvaltaiseen kehittämiseen ei heijastu tarpeeksi vahvasti nykyisissä päätöksissä.

Eurooppalaisen TKI-yhteistyön vahvistaminen

EU-hankkeiden kansalliseen vastinrahoitukseen korkeakouluille ja valtion tutkimuslaitoksille ehdotetaan 35 miljoonan euron määrärahaa. Rahoituksella kannustetaan korkeakouluja ja tutkimusorganisaatioita osallistumaan aiempaa laajemmin EU:n hankkeisiin.

Unifi pitää EU-vastinrahoitusta erittäin tervetulleena. Suhtaudumme positiivisesti siihen alustavaan ehdotukseen, että vastinrahoitus jaettaisiin toimijoille EU-rahoitusmyöntöihin perustuen eikä esimerkiksi organisaatioiden toimesta yksittäisille hankkeille, joka on ollut hallinnollisesti erittäin raskasta. Unifi kuitenkin esittää huolensa sen suhteen, että laskennallinen malli nojaa näin vahvasti menneisyyteen ja palkitsee jo ennestään vahvoja EU-rahoituksen kotiuttajia. Lisäksi toivomme selkeytystä siitä, mitä jakoperustetta EU-vastinrahoituksen osalta käytetään vuosien osalta. Unifi huomauttaa, että EU:n eri rahoitusohjelmissa saatavilla oleva rahoitus ja sopivat haut vaihtelevat vuositasolla ja tämä voi asettaa organisaatiot eriarvoiseen asemaan, jos myönnöt huomioidaan esimerkiksi vain edeltävän vuoden perusteella. Unifi muistuttaa, että kilpaillun kansainvälisen rahoituksen kotiuttamisen edellytyksenä on lähtökotaisesti riittävän laadukas, oikein resursoitu ja pitkänteinen kansallinen T&K-toiminta.

Pitkäjänteisen tutkimuskapasiteetin ja kansainvälisen rahoituksen vahvistamiseksi tarvitaan jatkossa T&K- lisärahan kohdennuksia yliopistojen perusrahoitukseen. Korkeatasoinen tutkimus on kilpailukykyisen kehitys- ja innovaatiotoiminnan perusta, sillä yhteiskunnan tarvitsemat uudet sovellukset perustuvat laadukkaaseen ja pitkäjänteiseen perustutkimukseen. Tutkimuksen tason noustessa myös koulutuksen taso kohoaa tutkitun tiedon tullessa laajasti eri koulutusasteiden käyttöön.

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry, Finlands universitetsrektorers råd Unifi rf

Jukka Kola
puheenjohtaja

Jenni Koistinen
va. toiminnanjohtaja